

In-Yer-Face Tiyatrosunda Şiddet Üzerine Bir Örnek: Yastık Adam

Dilek ZERENLER*

ÖZET

Tiyatro insanın var olduğu andan itibaren bireyin kendisiyle, çevresiyle, toplumla olan mücadelesini kimi zaman da çelişkilerini sahneden yine insana anlatmıştır. Yüzyıllar boyunca insanın var olma biçimi şekil veya anlam değişirse de sanat özelde de tiyatro bu değişimi de seyirciyle paylaşma yoluna gitmiştir. Yirmi birinci yüzyıl İngilteresi'nde de in-yer-face adı verilen yeni bir tiyatro anlayışı ortaya çıkar. Bu akım içerisinde değerlendirilen oyun yazarları özellikle normal- anormal, iyi-kötü, şeytan-masum, insanî-hayvanî gibi tanımlamalara meydan okuyarak herkes tarafından kabul edilen ve bu yüzden de sorgulanmayan birçok tanıma, kavrama adeta savaş açarlar. Ayrıca oyun yazarları insanın karanlık tarafını çarpıcı bir görsellikle, kaba bir dille veya şok taktiklerle seyirciye sunarak daha çok akılda kalmayı tercih ederler. Bu oyun yazarları seyirciye fiziksel ve psikolojik şiddeti doğrudan vererek onların sahnede gösterilen acıdan, aşağılanmadan etkilenmesini amaçlarlar. Tiyatroda şiddet aslında Antik Yunan Tiyatrosu'ndan itibaren vardır. Ancak şiddetin sahnede aldığı şekil her dönemde farklı olmuştur. Antik Yunan seyircisi şiddeti sahnede görmek yerine anlatıcının veya bir habercinin sözlerinden çıkarımlar yaparken Antik Roma seyircisi döneminin özelliklerinden de kaynaklanarak şiddeti birebir sahnede görmeyi arzulamıştır. Şiddet aslında insanın doğasında var olan ancak medenileşmeyle birlikte birçok maskenin altına gizlenen bir olgudur. Toplumdan beslenen tiyatro da bu anlayışla Antik Roma'dan sonraki süreçte şiddeti birçok başka araçla sahnede yansıtmayı denemiştir. Ancak çok fazla uygulaması olmayan ve kendinden sonra gelenler tarafından da yanlış anlaşılan Yoksul Tiyatro'nun öncüsü Augusto Boal insan denen varlığın çıplak bir şekilde yorumlanması gerektiğini söylemesinden sonra in-yer-face tiyatrosu şiddeti çok açık bir şekilde sahnede kullanmaktan ve seyircilerin bundan rahatsız olmasından çekinmemiştir. Zaten in-yer-face tiyatrosunun ortaya çıkmasının nedeni de insanların kimi zaman akla kimi zaman teknolojiye güvenerek sürdürdükleri hayatlarının aslında kocaman bir yalan olduğunu, mutlu gibi görünmenin asla mutlu olmak anlamına gelmediğini, toplumu oluşturan her bireyin bu ikiyüzlükte payı olduğunu göstermektedir.

Günümüz İngiliz asıllı İrlandalı oyun yazarı Martin McDonagh yirminci yüzyılın önemli oyun yazarı olarak bilinmektedir. Leenane Üçlemesi ile Türkiye'de bilinen oyun yazarı Yastık Adam adlı oyununda toplumda tabu olarak kabul edilen aile içi şiddet gibi hassas bir konuya değinerek bunu masalsi bir atmosfer içinde seyirciye/okuyucuya sunmuştur. Toplumda görmezlikten gelinen birçok konunun özellikle çıplak bir şekilde seyirciye sunulduğu In-Yer-Face akımı içerisinde de kabul edilen bu oyun masum varlıklar olarak kabul edilen çocuğun üzerinde şiddetin uygulanmasını merkeze alır. Oyunun kurbanının çocuk olması hissedilen öfke ve nefret duygularının daha yoğun yaşanmasına neden olur. Bu çalışmada McDonagh'ın Yastık Adam adlı oyununda şiddet unsurunun aileden başlayarak toplumda yer edinmesi sorgulanırken aynı zamanda bireyin temel hak ve özgürlükleri, devlet terörü, birey-devlet ilişkisi, kimlik oluşturmada ailenin ve devletin rolü, yazarın toplumsal sorumluluğu gibi konular da şiddet kavramı etrafında değerlendirilmiştir. McDonagh bu temanın yanı sıra oyunun ana kahramanı Katurian'ın öykülerini de seyirciye/okuyucuya sunarak şiddet kavramını masalsi bir atmosferde ele almayı tercih etmiştir. Böylece McDonagh, Katurian'ı çelişkide bırakmayı da başarır. Çünkü Katurian bir yanda yazdığı öykülerin sonsuza kadar yaşamasını isterken bir yandan da kendisinin ve kardeşinin hayatını kurtarmaya çalışır. McDonagh bu oyunuyla seyirciye çocuk, şiddet, yazarlık, ölümsüzlük gibi konuları tekrar düşünmelerin sağlar.

Anahtar Kelimeler: Martin McDonagh, in-yer-face tiyatrosu -Yastık Adam- şiddet

Çalışmanın Türü: Araştırma

An Example Of Usage Of Violence In In-Yer-Face Theatre: Pillowman

ABSTRACT

Drama is the one of the instrument to express the feelings, desires and ideas of humanbeing. Throughout the history it is the fact that individual's conflicts within himself, within society, within the authority are the subject of drama. In 21st century a new movement, in -yer-face theatre, is seen in British theatre which challenges the distinctions such as human/animal, clean/dirty, normal/abnormal, good/evil etc. In-yer-face theatre aims to show the dark side of individual through using shocking techniques,

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi

provocative language and abnormal setting etc. The playwrights give especially the physical and psychological violence directly to the audience to confront them by showing pain, humiliation and degradation. They try to show that violent actions go beyond words and thus can get out of control. In-yer-face theatre is about intimate subjects, it touches what is both most central to our humanity and most often hidden in the daily life. In this theatre the playwright especially studies the themes that are forbidden with shock tactics. It forces the audience to look at ideas and feelings that people normally avoid because they are too painful, too frightening, too unpleasant or too acute. It employs shock tactics to underline disturbing subjects or to explore difficult feelings. Shock is one way of waking up the audience. Thus the playwright prefers to use violence as a tool. Violent actions are shocking because they break the rules of debate, they go beyond words and thus can get out of control. Violence onstage also disturbs when the audience feel the emotion behind the acting, or catch themselves enjoying the violence vicariously. Martin McDonagh, one of the contemporary Irish/English playwright is known as one of the most important playwright of in-yer-face theatre. He is known with his play *Leenane Üçlemesi/Leenane Trilogy* in Turkey, also writes the play *Pillowman* that he deals with violence in society especially in the family in a fairy tale atmosphere that shocks the audience/reader. He deals with subjects which are taboo in society that the audience are not familiar to see such things on the stage. In this play two detectives question a writer for some of his stories resemble recent child murders. The hero, Katurian, is a writer who has been arrested by the police and detective in a totalitarian state. His crime is not, as we initially assume, political subversiveness: it is that his short stories, dwelling on persecuted children, bear a resemblance to some child murders. Although Katurian protests his innocence, it transpires that his retarded brother committed the crimes. The question facing Katurian is whether he should sacrifice his own life and that of his brother in order to ensure the preservation of his stories. McDonagh uses fairy tales of Katurian beside this main theme and gives the violence of individual through these stories. The main subjects or victims of these stories are just the innocent children that deepen the feeling of hatred, anger, etc.

The aim of this study is to analyse the play *Pillowman* regarded as one of the in-yer-face play, in terms of violence that begins in family, and questions the place of violence in individual's life and at the same time the freedom of individual, his responsibilities in the society, governmental terror, the relation between the individual and government, the role of government and family on the identity, the responsibility of the writer in the society.

Keywords: Martin McDonagh, in-yer-face theatre, *Pillowman*, violence

The type of research: Research

1.Giriş

21. yüzyılın önemli oyun yazarları arasında yer alan İrlanda'dan İngiltere'ye göç etmiş bir ailenin Londra'da doğup büyümüş çocuğu olması nedeniyle 'İngiliz asıllı İrlandalı' yazar olarak da bilinen Martin McDonagh *Leenane Üçlemesi* ve *Aran Adaları Üçlemesi* ile uluslararası üne kavuşur. 2003'de sahnelenen *Yastık Adam*'in yanı sıra iki radyo oyunu ve En İyi Kısa Film dalında Oscar ödülü kazandığı *Six Shooter* adlı çalışmaları vardır. Türel McDonagh tiyatrosunu "J.M. Synge, Augusto Gregory ve Sean O'Casey'den gelen gerçekçilik, İrlanda Ulasalcılığı, 'Öfkeli Genç Adamlar' tiyatro geleneği, yüzyıllarca İngiltere'nin sömürgesi olarak yaşanan politik ve toplumsal travmaların doğurduğu postkolonyal ve postmodern deneyim ve son yirmi yılda İngiltere'de baskın akım haline gelen in-yer-face tiyatrosu özellikleri ile şekillenen melez türdür" (Türel, 2000; 21) şeklinde tanımlarken Aleks Sierz, McDonagh'ı 1990'lı yıllarda İngiliz tiyatrosuna hâkim olan In-Yer-Face tiyatrosu veya Suratına Tiyatro da denilen tür içinde ele alır. (Sierz, 2009; 268)

Toplumsal kurumları sorgulayan, tabuları yıkararak yasakları ortaya çıkarmayı hedefleyen ve bireyi her türlü duygu ve düşünceyle yüzleşmeye çağırarak bunu da en kısa ve etkileyici yoldan yapmak için şiddet öğesini içeren in-yer-face oyunlarının McDonagh iletileri için de uygun olduğu görülür. (Sayın, 2009; 124) Seyircileri doğal bir havayla baştan çıkaran ve ardından duygusal yoğunluğu yüksek unsurlarla sert bir darbe indiren ya da biçimde izlenen bir deneyim insanları varsayımlarını sorgulamaya iten in-yer-face oyunlarında özellikle şiddete yer verilmesindeki amaç, şiddetin sadece terorizm, savaş ve suç alanlarıyla sınırlı kalmadığını, günlük yaşantımızda, özellikle aile içi ilişkilerde veya ikili ilişkilerde yaşanan, kanıksandığı için göze çarpmayan şiddeti gözler önüne sermektir. (Sayın, 2009; 32). In-yer-face tiyatrosunda yazar seyirciye/okuyucuya etik kuralları sorgulatar, tabuları yıkararak yasak olanı ortaya çıkarır ve seyirciyi/okuyucuyu ayıp, korkunç, günah veya acı verici olduğu için yüzleşmekten kaçtığı veya hasıraltı ettiği her türlü gizli kalmış duygu, düşünce ve arzuyla yüzleştirmeye zorlar. Bu yüzden de seyirciyi oturduğu yerde sarsacak, şok edecek konu ve tekniklere ihtiyaç duyar. In-yer-face tiyatrosunun ortak temaları arasında cinayet, işkence, tecavüz gibi şiddet içeren olaylar, pornografik cinsellik, cinsel tacize uğrayan çocuklar ve uyuşturucu bağımlılığı başı çeker.

Günümüz, savaş ve devrimlerin dolayısıyla bu iki olgunun ortak paydası olduğuna inanılan şiddetin yüzyılıdır. (Arendt, 1997; 9) Şiddet insana özgü bir olgudur. İnsanlık öncesi duruma dönme, akıl, sevgi, özgürlük gibi insana özgü nitelikleri yok etme çabasıdır. Kötülük/şiddet, insanın insanlık yükünden kurtulma yolunda giriştiği trajik çabada kendini yitirmesidir. (Fromm, 1994; 138) Şiddet, bir kişinin bir

başkasına fiziksel acı vermek veya yaralamak kastıyla yaptığı davranış olarak da tanımlanabilir. Bir davranışın şiddet özelliği gösterebilmesi için, o davranışın kasıtlı olması, kötü niyetle yapılmış olması, karşıdaki bireye zarar vermesi gibi kriterler açısından değerlendirilmesi gerekir. Şiddet içinde saldırganlığı da barındırır. Saldırganlık insan doğasının bir parçası ya da öğrenme yoluyla sonradan kazanılan bir davranış olarak ele alınır. Sosyal öğrenme kuramları ise, saldırganlığın çevre koşulları tarafından şekillendirildiğini, bireyin çocukluk döneminde edindiği duygu, düşünce, bilinçaltına atılmış birikimlerin daha sonra onu şiddete yönelttiğini açıklamaktadır. Özellikle istismarın olduğu evlerdeki çocuklar, güçlü insanların, kendilerinden daha güçsüz insanları kontrol etmek için saldırganlığı kullandıklarını görürler. (Uçar, 2003; 78) Şiddet yıkıcı bir eylemdir. Eylem halindeki şiddet yıkıcılığın tüm potansiyelini her zaman bir hedefe, bir nesneye yöneltir. Her durumda karşıtı yaratır, bu özelliği ile yayılgandır. (Ezici, 2000; 32)

2. Materyal ve Metot

Yastık Adam adı bilinmeyen totaliter bir ülkede ve bilinmeyen bir zamanda geçer. Oyunun açılış sahnesinde öykü yazarı Katurian polis tarafından işkence altında sorgulanmaktadır. Katurian öykülerinin içeriği nedeniyle tutuklandığı için şaşkıncıdır ve yazdığı öykülerin politik veya sosyal içeriği olmadığını, eğer böyle düşünülüyorsa bunu hemen düzeltmeye hazır olduğunu söyler. Sanki polisler Katurian'ı işlemediği bir suçla itham etmektedirler. İlk izlenim suçsuz bir adama yapılanların acımasızlığıdır. Çünkü bu durum seyircinin kabul ettiği toplumsal kodlamaya tam anlamıyla uyar. Oysa sorgulamanın asıl nedeni, Katurian'ın öykülerinde anlatılan üç şiddet olayının gerçek hayatta yaşanmış olmasıdır ve yazar seri cinayetler şüphelenilerek gözaltına alınmıştır.

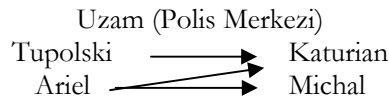
Öykülerin ilkinde küçük bir kız çocuğu kendisine şiddet uygulayan babasından kurtulmak için içine jilet yerleştirdiği ve küçük adamlar şeklinde kestiği elmaları babasına yedirmeye çalışır, fakat babası da çocuğu bu elmalardan yemeye zorlar ve kız boğazına jilet saplanarak ölür. Polis, boğazına jilet saplanmış bir kız çocuğu cesedi bulmuştur. Katurian'ın yazdığı diğer öyküde de bir başka çocuğun ayak parmakları siyahlar giymiş, gizemli bir adam tarafından kesilir. Polis, hem ayak parmakları olmayan bir çocuk cesedi bulur, hem de kesilmiş ayak parmakları Katurian'ın evinde çıkar. Üçüncü öyküde ise İsa'nın ruhunun kendinde tekrar bedenlendiğini iddia eden sağır ve dilsiz bir kız çocuğu ailesi tarafından diri diri toprağa gömülür. Polis ise aynı olaya maruz kalmış bir kız çocuğuyla ilgili ihbar aldığı için küçük kızın cesedini aramaktadır.

Bu çalışmada McDonagh'ın *Yastık Adam*¹ adlı oyununda şiddet unsurunun toplumun en alt birimi olan aileden başlayarak toplumda yer edinmesi, bireyin temel hak ve özgürlükleri, devlet terörü, birey-devlet ilişkisi, kimlik oluşturmada ailenin ve devletin rolü, yazarın toplumsal sorumluluğu gibi konular şiddet kavramı merkeze alınarak irdelenmiştir. Aynı zamanda oyunun dramatik yapısında önemli rol oynayan öykülerin ana temayla bütünleştiği ve ayrıştığı noktalar üzerinde durularak in-yer-face tiyatrosunun önemli bir unsuru olan şiddetin yazar tarafından seyirciye/okuyucuya aktarılma biçimi üzerinde durulmuştur. Bir başka deyişle, McDonagh'ın *Yastık Adam* adlı oyununda yer alan in-yer-face tiyatrosuna ait biçimsel ve dilsel özellikler şiddet kavramı etrafında incelenmiştir.

3. Bulgular Ve Tartışma

McDonagh, *Yastık Adam*'da şiddet unsurunu uzamsal bağlamda, kişilerarası ilişkilerde ve oyunun kurgusunda etkin bir şekilde kullanmıştır.

3.1. Uzam

¹ Yastık Adam 2004 Laurence Olivier Award- En İyi Yeni Oyun; 2005 New York Drama Critics' Circle Award- En İyi Yabancı Oyun; 2004 Evening Standard Award- En İyi Yeni Oyun; 2005 Drama Desk Award- En İyi Oyun; 2005 Tony Award- En İyi Oyun ödülleri almıştır.

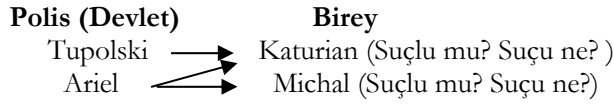
Oyunun tamamının polis merkezinde geçmesi, iki sorgu odası kullanılması, odada elektrotların olması imgesel olarak şiddeti anımsatır. Özellikle kapalı bir mekânın seçilmesi oyun kişinin çıkmazını da imlemektedir. Bu uzamın tamamlayıcı parçası olarak polis memuru/komiser/dedektif gibi oyun kişilerinin yer alması ve bu kimliklerin sorgulama şekli dikkate alındığında şiddet ve şiddetin beraberinde yaşanan korku/gerilim vs. duygular ön plana çıkmaktadır.

Oyunun uzamı, yani polis merkezi algısının da değiştirilerek seyirciye/okuyucuya sunulduğu görülür. Seyircinin/okuyucunun polis merkezinin işlevi konusundaki bilgisiyle bilinçli bir şekilde oynanır. Çünkü oyunun ilk perdesinde adeta suçsuz birinin gereksiz bir şekilde şiddete ve suçlamalara maruz kaldığı izlenimi uyandırılır. Polis merkezi suçlunun değil mağdurun sorgulandığı bir uzam olarak verilir.

3.2. Kişilerarası İlişki

Oyunda oyun kişileri arasındaki ilişkilerde de şiddet unsurunun belirleyici olduğu görülür;

3.2.1. Devlet –Birey Arasındaki Şiddet

Oyunun başında Katurian'ın gözlerinin bağlı olmasıyla görsel olarak şiddet imgesi yaratılır. Polis-birey ilişkisinde Katurian kendini öyle zayıf hisseder ki gözbağını çıkartabilecekken polislerin müdahale etmesini bekler ve daha ilk söylemde onlara sonsuz saygı beslediğini vurgulamak ister. “Ben hayatımda polise karşı, devlete karşı bir şey yapmadım...” (McDonagh, 2013; 2) sözleriyle otorite ve otoritenin temsil ettiği kurumlarla sorun yaşamadığını, otoriteye/sisteme karşı bir birey olmadığını ifade eder.

McDonagh oyunda iyi polis –kötü polis ikilemi yaratarak Katurian'ın zor durumda kalmasını, çelişki yaşamasını sağlar. Ariel, fiziksel şiddete bir an önce başvurmak isterken “Ya bırak bunları, hemen işkenceye başlasak ya...” (McDonagh, 2013; 2) dedektif Tupolski öncelikle sözel şiddete başvurur; sözel şiddet; söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Sözel şiddete ilişkin davranışlardan en belirginini, kişinin değer verdiği konulara yönelik güveni sarsmak ve kişiyi yaralamak amacıyla belirli aralıklarla çok ağır hakaret ve sözler söylemektir. (Uçar, 2003; 81)

Oyunda da Tupolski, Katurian'ın söylediklerini anlamıyormuş gibi yaparak, onun kullandığı sözlerle dalga geçerek, gereksiz ve anlamsız sorular sorarak Katurian'ın sinirlenmesini bekler ve istediği cevapları bu şekilde alacağını düşünür. Örneğin Tupolski önündeki kutuda Katurian'ın öyküleri bulunmasına ve bunu Katurian'ın bilmesine rağmen onların dava konusu evrak olduğunu iddia eder ve “Yani niye bir alakası olsun, öykülerinle buraya getirilişin arasında yani? Öykü yazıyorsun sen, suç değil” sözleriyle Katurian'ı rahatlatıyormuş izlenimi uyandırır. (McDonagh, 2013; 2) Ancak yine aynı kişi “Şu formu doldurman lazım. Göz altındayken senin başına kötü bir şey gelirse falan” sözleriyle de yaşanacak olumsuz olayların adeta haberciliğini yapar. Tupolski, daha sonra da Katurian'la oynamaya devam eder: “Tupolski kalemi masaya koyar, sonra da doldurduğu formu ortadan yırtar.

Tupolski: Gözaltındayken başına kötü bir şey gelirse diye doldurulan bir form değildi.

Katurian: Neydi peki?

Tupolski: Ortadan yırtmak üzere olduğum bir kâğıttı.” (McDonagh, 2013; 3)

Oyunda sürekli olarak Tupolski ve Ariel'in yer değiştirdiğini, oyunun dengesiyle oynadıklarını, bu şekilde olay örgüsüne ritim/hız kattıklarını görülür. Tupolski'nin hemen ardından Ariel kelimelerle oynayarak sözel şiddeti devam ettirir:

“Katurian: Bir şey kestiğim yok. Benim yaptığım sadece temizlik sadece.

Ariel: Ha, bir şey kesmiyorsun. Senin yaptığın temizlik sadece...

Katurian: Sadece temizlik yapıyorum.

Ariel: Sadece temizlik yapıyorsun. Bir şey kesmiyorsun.

Katurian: Evet.

Ariel: Ya evet.” (McDonagh, 2013; 3)

Tupolski, sözel şiddeti Katurian'ın çok önem verdiği 'öyküleri' üzerinden de uygular. Onun yazdığı öykülerin temasını "Zavallı çocukların canına okunuyor" olarak tespit eder. (McDonagh, 2013; 4). Katurian bu yorum karşısında şaşkınlığını gizleyemez. "Ne yani, şimdi bütün bu olup biten içinde çocuk öldürülen öyküler yüzünden mi? Yani yazdıklarımda 'Gidin şimdi çocuk öldürün!' mü diyorum ben?" (McDonagh, 2013; 4) "Öykülerimde çocuk varsa tesadüftür. Siyaset varsa tesadüftür. Kazadır" sözleriyle polis merkezinde olmasının ve sorgulamanın sebebini çözmeye çalıştığı anlaşılır. Katurian'ın yaşadığı belirsizlik duygusu kendisine uygulanan sözel şiddetle birlikte derece derece artar. Tupolski Katurian'ın bu durumundan da faydalanarak bir adım daha atar ve Katurian'ın evinde bulunan beş tane kanlı ayak parmağını Katurian'ın önüne atar. Tupolski'nin "Yuttur parmakları ona" sözlerinin ardından "Ariel Katurian'ı sandalyeden koparıncasına kaldırır. Ariel, kutudan çıkan ayak parmaklarını zorla Katurian'ın ağzına tıktırmaya çalışır." (McDonagh, 2013; 11). Şiddet bilinçli bir şekilde uygulanmış ve Katurian şaşkınlık, korku, dehşet gibi birçok duyguyu aynı anda yaşamıştır.

Tupolski ve Ariel arasında geçen konuşmada da şiddetin meşrulaştırılması söz konusudur:

"Ariel:... Şimdiye kadar suratımı dağıtırdım ya, şükret ki bunu normal altı ağabeyine yapıyorum o işi, elim de sahiden çok acıyor yapı, bu yüzden bu seferlik ciddi bir uyarı ile yakayı sıyrıyorsun"

Tupolski: Sadece ellerini mi kullandın yoksa Ariel? Bir spastikte hem de. Yav, adam bunun kıymetini bile anlayamaz.

Ariel: Ben biraz soluklanacağım, ama oraya ikinci gidişimde galiba ona söyle sivri bir şey sokup içinde şöyle bir döndüreceğim.

Tupolski: Aaa, Ariel, olmadı ama senin bu yaptığına literatürde 'polis şiddeti' denir." (McDonagh, 2013; 9)

McDonagh polis memuru Ariel'in de şiddete eğilimli olmasını çocukluğunda yaşadığı olaylara bağlar. Ariel'in babası alkoliktir ve oğluna şiddetin yanı sıra oğluna cinsel tacizde de bulunur ve Ariel yastıkla babasını öldürür. Şiddet yine şiddeti doğurmuştur ve Ariel şiddeti çocuklara hayatı zehir eden herkese yöneltmiştir. "... biliyon mu ben yaşlanınca n'olacak? Küçük çocuklar benim etrafımdan ayrılmayacaklar ve adımları bilcekler, hatta bana teşekkür niyetine şekerlemelerinden verecekler ve ben de onlara teşekkür edip evlerine sağ salım gitmelerini tembih etcem ve tabii ki mutlu olcam... Ben haklıdan yanayım. Ben her zaman haklı olmayabilirim, ama haklının yanındayım. Çocuğun yanında. Senin karşında yani... Öyküleri gerçek hayatta uygulamanız bi tarafa, sadece böyle öyküler yazdın diye seni işkence yapa yapa gebertirdim." (McDonagh, 2013; 45).

3.2.2. Aile İçi Şiddet

3.2.2.1 Anne/Baba----- Michal

Aile içi şiddet, aile bireylerinin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenilmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış veya eylemler bütünü olarak tanımlanır. (Uçar, 2003; 95)

Yastık Adam'da da Anne-baba Michal'a işkence yaparak yazma konusunda yetenekli olan küçük çocuk Katurian'ın korku ve dehşet temalı öyküler yazmasını isterler. Michal yedi yıl boyunca işkence yapıldığı için ruhsal ve fiziksel yara almış ve zekâ özürü olarak hayatına devam etmek zorunda kalmıştır. Her çocuk için tehlikelerden kaçıp sığındığı, kendini güvende hissettiği, karşılıksız sevgi ve şefkat bulduğu bir kurum olması gereken aile, zalimce ve otokratik bir şekilde işkence yerine dönüşmüştür. Oyunda Katurian'ın dipnot olarak ölmeden önce yedi buçuk saniye içinde dile getirdiği anlatıda Yastık Adam mutlu ve sağlıklı bir çocuk olan Michal'ı ziyaret ederek daha fazla acı çekmeden ölmesi için ona bir şans verir, ama Michal'ın kendisi acı çekmezse kardeşi iyi bir yazar olamaz düşüncesiyle hareket ederek Yastık Adam'ı geri çevirir. Bir başka deyişle, Michal bedenini ve akıl sağlığını kardeşinin yazar olması için kurban etmiştir. Oyunda anne-babanın çocuğa uyguladığı şiddet ve ardından yaşanan trajik olaylar vurgulansa da McDonagh olay örgüsünü yine masalsi bir havaya sokarak Katurian'ın *Yastık Adam* adlı öyküsüne gönderme yapar ve Katurian ile Michal'ı öyküdeki iki karaktermiş gibi kurgular. Böylece gerçek-hayal/masal ikilemini devam ettirerek seyircide/okuyucuda yaşattığı şiddet duygusunun hafiflemesini sağlar ve onları da oyuncuları gibi/oyundaki karakterler gibi belirsizlik içinde bırakmaya amaçlar.

3.2.2.2. Anne/Baba---- Katurian

Katurian'ın ailesi çocukları arasında bir seçim yapmış ve birisini kurban ederek diğerine yazarlık kimliği kazandırmıştır. Yıllarca ağabeyinin çığlıklarıyla ve inlemeleriyle uyumak zorunda kalan Katurian, on dört yaşına geldiğinde bir akşam Michal'ın odasına girer. İşkenceden baygın düşmüş ağabeyini kurtarmak için anne ve babasını öldürür. Anne-baba, Michal'a şiddet uygulamışlar, ancak onların cezasını Katurian vermiştir. Oyunda bir çocuğun anne-babasını öldürmesi çok doğal bir olaymış gibi verilmiş, üzerinde fazla durulmamıştır. McDonagh adeta şiddet uygulayan bir kişinin bir şekilde şiddete maruz kalacağını ima etmiştir. Bu durum Katurian'ın ilahi adalet noktasında haklı olduğunu, haklı bir gerekçeyle anne-babasını öldürdüğünü de ifade etmektedir.

3.2.2.3. Katurian-----Michal

Oyunun ikinci perdesinde Katurian ve Michal arasındaki rollerin değiştiği görülür. Yedi yıl boyunca anne-babasından şiddet gören Michal, polis merkezinde Katurian'ın çığlıklarını duymasına rağmen hiçbir tepki göstermez, adeta şiddeti kanıksamıştır. Yazar, Michal'ın şiddete karşı tutumunu birkaç kez vurgulamayı tercih eder: "... işkence edilen kardeşi Katurian'ın belli aralıklarla gelen çığlıklarını dinlemektedir." "Katurian yeniden çığlık atar. Michal bu çığlıkları, uzun süre mimikleriyle sesler kesilen kadar taklit eder." "Katurian yeniden çığlık atar. Michal çığlıklar yok olana kadar yine taklit eder, sonra ayağa kalkar, dolanmaya başlar." "Katurian çığlık atar. Michal mimikleriyle taklit eder, ama bu kez tedirgindir." "Katurian bağırır. Michal sadece dinler." Michal yan odada Katurian'a işkence yapılırken bir zamanlar Katurian'ın yaptığı gibi öykü üzerine çalışır, ancak dikkatini toplayıp bir türlü öyküye yoğunlaşamaz. Katurian'ın Küçük Yeşil Domuz adlı öyküsünü anlatmayı beceremez. Katurian'ı odaya getirdiklerinde de onun canının çok tatlı olmasıyla, şiddete dayanıksız oluşuyla alay eder: "Yahu amma tantana kopardın içerde. Ne yapıyorlardı sana, işkence mi?" (McDonagh, 2013; 16). Michal: "Sadece bir saatliğine çektin ama aklını yitirmiş gibi daldın az önce içeri... Bi de hayat boyu çekseydin n'olacaktı kim bilir" (McDonagh, 2013; 20) sözleriyle çocukken yaşadığı şiddete gönderme yapar. Aslında yazar, şiddetin öğrenilebilir bir davranış olduğunu, bir hastalık gibi bu aile fertlerini yakaladığını, bu anlamda ne Michal'ın ne de Katurian'ın birbirlerinden bir farkları olmadığını, şiddete yatkın olduklarını Katurian'ın ağzından dile getirir: "Annem babam ilk oğullarını bir odaya kapatıp işkence yaptılar, tam yedi yıl boyunca, sen de küçük bir oğlanın ölene kadar kanını akıtıyorsun, küçük bir kıza jilet yutturuyorsun, daha Allah bilir hangi küçük kıza daha neler yapıyorsun, ama annem babam gibi olan sen değilsin de bir mankafanın (Michal'ın) tekini yere vurdum diye ben mi benziyorum annemle babama" (McDonagh, 2013; 28) Katurian'ın şiddet için mazeret bulma çabası da ironik bir dille anlatılır: "Katurian: Ben bir çocuğa yedi yıl işkence yapan iki kişiyi öldürdüm. Sense, kimseye hiçbir yıl boyunca işkence yapmamış üç çocuğu öldürdün. Fark var, fark" (McDonagh, 2013; 30). Sonuçta, şiddete maruz kalan birey şiddeti kanıksar ve şiddet kanıksanırsa bireyler duyarsızlaşır.

3.3. Kurguda Şiddet

Yastık Adam'da McDonagh, Katurian'ın 'yazar' kimliğini ön plana çıkarır. Katurian'ın mezbahada çalışmasının yanı sıra öykü yazması, içlerinden bazılarının yayımlanması söz konusudur. Öykülerin genelinde şiddet ve ölüm temalarının yer alması, çocukların şiddet kurbanı olarak kullanılması, olay örgüsünün mutsuz bir şekilde sonlanması *Yastık Adam*'ın da sorguladığı konulardır. McDonagh, bir üst metin olarak *Yastık Adam*'da Katurian'ın öykülerindeki şiddeti eleştirirken kendisi de seyircisine/okuyucusuna şiddet dolu bir oyun sunar. *Yastık Adam*'ın sonunda şiddet dolu öyküler yazan Katurian'ın okuyucusuna karşı sorumluluğu tartışılırken aynı sorular bir yazar olarak McDonagh için de gündemdedir.

Katurian, oyun boyunca tek yaptığı öykü yazmak olduğunu, asla ve asla kimseyi şiddet uygulamaya yöneltmediğini iddia eder. "Bana göre bizi iki nedenden mimlemek istiyorsunuz. Birincisi, bir nedenden benim yazdığım türden öykülerden hoşlanmıyorsunuz, ikincisi de engelli insanların sokaklarınızı doldurup durmalarından hoşlanmıyorsunuz. (McDonagh, 2013; 12)

Katurian Michal'den gerçeği duyunca bir kez daha sarsılır. Michal, polislerin iddia ettiği gibi Katurian'ın öykülerinden etkilenmiş ve çocukları öyküde anlatıldığı şekilde öldürmüştür. Üzerinde deney yapılarak

büyüyen Michal öykülerden yola çıkarak şiddet dolu deneyler yapmıştır. Çünkü şiddet öğrenilen bir davranıştır.

“Katurian: Bunu niye yaptın?

Michal: Biliyorsun. Çünkü sen yap dedin.

...

Katurian: Sana birkaç çocuk bul da doğru dediğimi hatırlamıyorum ben.

Michal: Onları doğramadım ki ben. ‘Onları doğramak’ daha çok şöyle...

Michal acımasızca birini satırlıyormuş gibi yaar.

Benimki daha çok şöyle...

Michal, hayali ayak parmaklarına doğru yumuşak bir satır darbesi indiriyormuş ve sonra da incitmeden parmakları uzağa atıyormuş gibi yapar...

Vee..

Michal iki tane elma adamı küçük bir ağza sokuyor ve yutturuyormuş gibi yapar.

Bana anlattığın her öyküde, birilerinin başına kötü bir şey geliyor. Ben sadece şeyi deniyorum, bunların ne kadar gerçekleştirilemez, ne kadar hepten atmasyon, çünkü bazıları bana hep çok atmasyon geldiği de.” (McDonagh, 2013; 25)

Eser-okuyucu ilişkisinde okuyucunun kurgu bile olsa elindeki eserden etkilenmesi söz konusudur. Michal da kendi dilinde edebiyatın insanlar üzerindeki etkisine vurgu yapar: “Michal: O zaman bak ne diyem, öykülerinden birçoğunu da yaksan diyordum, bazıları ciddi ciddi marazi, sahiden hastalıklı... Sadece insanların gidip çocuk öldürmelerine yol açacakları yak. Hem insanların gidip çocuk öldürmelerine yol açmayacak olanları ayıklamak da fazla zaman almaz çünkü sadece iki öykün insanların gidip çocuk öldürmelerine yol açmıyor.” (McDonagh, 2013; 34).

Katurian ise Michal’ın hastalıklı beyninin seçtiği üç öyküyü gerçek hayatta uygulamasının öykülerinin diğer okuyucular üzerinde aynı etkiyi yapacağı anlamına gelmediğini savunur. “Katurian: Senin gerçekleştirmek üzere seçtiğin üç öykü, gerçekleştirmek üzere seçebileceğin en itici üç öyküydü. Onlar karşına çıkan ilk üç öykü değildi ki, onlar senin itici aklına yatan üç öyküydü de ondan.” (McDonagh, 2013; 34) Ancak Katurian bir yazar olarak her sosyal/ekonomik seviyeden insanlar tarafından okunabileceği gerçeğini göz ardı eder.

Katurian hem kendisinin hem de Michal’ın hayatı için endişelidir, ancak öykülerinin imha edileceği düşüncesi onu daha çok tedirgin eder. Michal’ın onları birer kağıt olarak nitelendirmesinden rahatsız olur ve beklenmedik bir hareketle Michal’ın kafasını yere vurur. “Katurian: Şimdi gelseler ve deseler ki, ‘Üçünüzden, ikisini yakacağız, yani sen, abin ya da öykülerin’ önce seni yakmalarını isterdim, sonra da kendimi yaktırırdım. Öyküler kurtulsun isterdim.” (McDonagh, 2013; 28). Katurian bir yazar olarak öldükten sonra arkada bıraktığın eserle ölümsüzlüğü yakalayabileceğine inanır. “Katurian: Beni şimdi öldürseler umurumda değil. Ama öykülerimi öldüremeyecekler. Öykülerimi öldüremeyecekler. Başka bir şeyim kalmadı.” (McDonagh, 2013; 33).

Oyunun sonunda Katurian, annesini, babasını yıllar önce, ağabeyi Michal’ı da polisler tarafından daha fazla işkence yapılmasını önlemek amacıyla o uyurken bir yastıkla öldürdüğünü, diğer cinayetleri de ağabeyinin kendi yazdığı öykülerden etkilenecek şekilde işlediğini itiraf eder. Bunun karşılığında da öykülerinin saklanarak o öldükten elli yıl sonra yayımlanmasını ister. Ancak oyun bir kez daha yön değiştirir. Kendini İsa zanneden kız çocuğu, parmakları kesilen çocuk ve jiletli elmayla öldüğü söylenen kız çocuğu da hayattadır. Ancak bu Katurian’ın kaderini değiştirmez, o bir katildir ve cezasını çekecektir. Katurian’ın tek isteği öykülerinin korunmasıdır. Nitekim McDonagh oyunun sonunda sahnede yazar ölmesine rağmen sesini kullanarak öykülerinin sonsuza kadar yaşayacağı mesajını verir.

4. SONUÇ

Yastık Adam’da şiddet ve vahşet eylemlerinde çocukların kurban olarak seçilmesi bir yandan korku atmosferini yaratırken, diğer yandan da seyircide/okuyucuda kızgınlık ve kırgınlık yaratır. McDonagh oyunda masalları kendi iletisini vermek için tersine çevirir. Masallarda şiirsel adalet çocuklardan yana işlemez. Böylece yazar, çocuğun simgelediği umut ve masumiyeti yok eder. Seyirciyi/okuyucuyu rahatsız eden motiflerden biri de budur. Oyunun ana kahramanı olan yazarın başından geçen asıl olay, yazarın

öykülerinde geçen olaylarla iç içe geçmiş şekilde sunulur. Aslında tek mekan ve tek olay vardır: öykü yazarı Katurian polis merkezinde sorgulanmaktadır. Ancak öykülerin, dramatik olay ve zamanı kesmesiyle gerçek ve kurgusal bir dizi olay sürekli yön değiştirerek finale doğru ilerler. Böylece kurmaca ile gerçekten yaşanmış olan iç içe geçerek postmodern anlatılarda sık rastlanan anlam kayganlığı oluşturulur.

Yastık Adam'da şiddet uygulayan oyun kişilerinin çocukluğuna bakıldığında, ilgisiz büyütüldükleri ve ailesinde, anne veya baba tarafından doğrudan doğruya kendisine yönelik saldırgan davranışların olduğu ortaya çıkmaktadır. Küçük yaşta maruz kaldıkları şiddet sonucunda kendilerine saygı duyabilmeleri için başvurabilecekleri bir tek yol vardır: göze göz diş diş kuralına göre öç almak. Çünkü inançları yıkılmıştır, iyiliğe ve adalete olan inançlarını yeniden kurmak isterler. Ancak bunu sağlamak için başvurdukları yöntem yine şiddet olur. (Fromm, 1994; 21)

McDonagh oyunun merkezine şiddet kavramını alarak hem toplumun çekirdek birimi olan aile kurumundaki ilişkileri hem de edebiyatçının ve edebiyatın etkisini/sorumluluğunu sorgular. Oyunda McDonagh, edebi eserin yazar ve toplum arasındaki ilişkisini; eser-yazar, eser-toplum, yazar-toplum ilişkisi bağlamında ele alarak her dönem ve toplum için geçerli olan bir duruma değinir. Yazarın/eserin toplum karşısındaki sorumluluğu; yazarın eserini ortaya çıkarırken özgürlüğünün boyutları, toplumun bir eseri nasıl okuması gerektiği, yazarın elinden çıkan eserin toplumda kimler tarafından nasıl yorumlandığı, yazarın bu süreçleri dikkate alarak yazması gerekip gerekmediği, eserlerin ölümsüzlüğü üzerine birçok soruyu gündeme taşır. Edebiyatla veya sanatla uğraşan birinin ortaya çıkardığı eserlerle okuyucusuna/seyircisine ulaştığını, bu karşılıklı ilişki içerisinde iki tarafın da sorumlulukları olduğu vurgulanır. Oyunda bir yazar için eserinin kendi hayatından bile önemli olduğu vurgulanırken aynı zamanda yazdığı eserlerle başkalarının hayatını şekillendirmesi ironik bir durum olarak ele alınır. Bir sanatçının/edebiyatçının eserlerini ortaya çıkarırken ahlaki ve etik değerleri göz ardı edemeyeceği, eseri yazdıktan sonra da toplum karşısında sorumluluğunun devam edeceği belirtilir.

Oyunda Katurian'ın öykülerinin çoğunda şiddetin olması toplumun edebi esere yansımaları olarak da okunabilir. Yazar, her ne kadar bir kurgu oluşturuyorsa da yaşadığı toplumun/dünyanın sosyal yapısından da etkilenerek eserini ortaya çıkarır. Bu gerçek dikkate alındığında küçük yaşlarda şiddete maruz kalan, bu durumu hayatının her aşamasında hisseden ve başka boyutlara taşıyan insanların çoğunluğunu oluşturduğu toplumun sağlıklı olması da beklenemez. Oyunda özellikle şiddetin 'aile' içinde yaşanması, ahlaki ve etik kuralların verildiği, karakterin olduğu bu yapının yozlaşması bireyin hayatı boyunca şiddetle iç içe bir yaşam süreceğinin de ifadesidir.

5. Kaynaklar

- Arendt, Hannah. **Şiddet Üzerine Seçme Eserler 6**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997
- Ezici, Türel. **Şiddetin Metafizigi ve Dramaturjik Görüntüsü**, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2000
- Fromm, Erich. (Çev. Yurdanur Salman, Nalan İçten), **Sevginin ve Şiddetin Kaynağı**, Payel Yayınevi, İstanbul, 1994
- McDonagh, Martin. (Çev. Yusuf Eradam), **Yastık Adam**. 2013 (Text olarak bulunmuştur.)
- Sayın, Gülşen. **Martin McDonagh Tiyatrosu**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, 2009
- Sierz, Aleks. (Çev. Selin Girit), **Suratına Tiyatro, Britanya'da In-Yer-Face Tiyatrosu**, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2009
- Uçar, Mehmet Ali. **Şiddet, Aile İçi Şiddet ve Aile Koruma Yasası**, Yetkin Yayınları, 2003